Якось восени минулого року я завітав до свого друга Шерлока Холмса й побачив у нього літнього джентльмена, огрядного, червонощокого і з вогненно-рудою чуприною. Вони захопилися якоюсь розмовою. Вибачившись за свої непрохані відвідини, я хотів був уже піти геть, аж раптом Холмс мало не силоміць втяг мене до кімнати й замкнув двері.

— Дорогий Вотсоне, це дуже до речі, що ви прийшли,— сердечно мовив він.

— Я боявся, що ви зайняті.

— Ваша правда. Дуже зайнятий.

— Тоді я почекаю в сусідній кімнаті.

— Ні, ні... Цей джентльмен, містере Вілсоне,— мій партнер та помічник у багатьох моїх найбільш вдалих розслідуваннях; я не сумніваюсь, що він буде надзвичайно корисний і у вашій справі.

Огрядний джентльмен трохи підвівся зі свого стільця і, вітаючись, кивнув мені головою; його заплилі жиром очиці швидко й запитально глянули на мене.

— Сідайте сюди, на канапу,— запросив Холмс і, опустившись у крісло, склав руки одна до одної кінчиками пальців, як завжди, коли поринав у роздуми.— Я знаю, дорогий Вотсоне, ви поділяєте мою любов до всього химерного, до всього, що порушує звичайність і буденність нашого життя. Доказом цього є той ентузіазм, з яким ви записуєте і, пробачте, якоюсь мірою прикрашуєте мої незначні пригоди.

— Я завжди вважав, що ваші пригоди дуже цікаві самі собою,— заперечив я.

— Ви повинні пам'ятати, що за день до того, як ми зацікавились невеличкою проблемою, подарованою нам міс Мері Сазерленд, я казав вам, що в пошуках якнайдивніших і якнайнезвичайніших випадків ми повинні звертатись до життя,— воно перевершує найбагатшу фантазію.

— Я ще тоді дозволив собі поставити під сумнів справедливість ваших слів.

— Так, докторе, проте вам однаково доведеться погодитись зі мною, інакше я сипатиму на вас докорами доти, доки ваша впевненість похитнеться і ви скажете, що правда на моєму боці. От хоч би розповідь містера Вілсона, який був настільки ласкавий, що завітав до мене сьогодні. Здається, я такого ніколи не чув. Якщо пригадуєте, я не раз говорив: найдивніші й найнеповторніші речі бувають пов'язані не з великими, а з малими злочинами, часом такими, коли навіть важко з певністю сказати, чи перед вами справді злочин. З того, що почув, я ще не можу твердити, чи є в цьому випадку правопорушення, але перебіг подій, безперечно, найбільш незвичайний з усіх мені знаних. Будь ласка, містере Вілсоне, не відмовтесь повторити свою розповідь. Я прошу вас про це не лише тому, що мій друг доктор Вотсон не чув початку, але й тому, що через її своєрідність мені страшенно хочеться довідатись про всі подробиці з ваших уст. Майже завжди буває так, що коли я вловлю бодай найменший натяк, з якого можна здогадатись про дальший розвиток подій, у моїй пам'яті оживають тисячі подібних випадків. Але зараз я змушений визнати: викладені факти — єдині в своєму роді.

Рудий клієнт гордовито випнув груди й видобув з кишені брудну пожмакану газету. Поки він, розклавши газету на колінах і витягши шию, перечитував колонку оголошень, я добре роздивився цього чоловіка й спробував, як це робив мій друг, за одягом і зовнішнім виглядом визначити, що він за один.

Однак розглядини дали мені не дуже багато. Все свідчило про те, що наш відвідувач — звичайнісінький англійський крамар, товстий, бундючний і повільний. На ньому були бахматі штани в дрібну білу й чорну

клітинку, не надто охайний чорний сюртук, незастебнутий спереду, жовтаво-сірий жилет з важким мідним ланцюжком, на якому теліпався квадратний шматочок металу, просвердлений посередині, що правив за прикрасу. Потертий циліндр і брудно-коричневе пальто з пожмаканим оксамитовим коміром лежали на стільці поряд з ним. Коротко кажучи, хоч як я вдивлявся, але не бачив у цьому чоловікові нічого незвичайного, крім вогненно-рудої чуприни й дуже засмученого виразу обличчя.

Шерлок Холмс зразу помітив своїм пильним оком, які погляди я кидаю на гостя; він кивнув мені головою й осміхнувся.

— Не підлягає сумніву,— промовив він,— що наш гість колись займався фізичною працею, що він нюхає тютюн, що він франкмасон, що він побував у Китаї і що останнім часом багато писав. Крім цього, я не можу більше зробити ніяких висновків.

Містер Джейбез Вілсон випростався на стільці і, не відриваючи вказівного пальця від газети, витріщився на мого приятеля.

— Яким чином, скажіть, будь ласка, містере Холмсе, ви дізнались про все це? — спитав він.— Звідки, наприклад, ви знаєте, що я займався фізичною працею? Це свята правда, бо починав я корабельним теслею.

— Ваші руки розповіли мені про це мій любий сер. Ваша права рука на цілий номер більша від лівої. Ви працювали нею, і м'язи на ній більш розвинені.

— Ну, а що я нюхаю тютюн? А франкмасонство?

— Мені не хотілося би образити вас, пояснюючи такі очевидні речі, але ви, всупереч суворим правилам свого ордену, носите шпильку для краватки із зображенням дуги й кола.

— О, звичайно! А я й забув про це. Але як ви здогадалися, що я багато пишу?

— А про що інше може свідчити ваша права манжета, заяложена до блиску, й витерте сукно біля лівого ліктя, як не про те, що ви спираєтесь на стіл?

— Он як! А Китай?

— Рибка над вашим правим зап'ястям могла бути витатуйована лише в Китаї. Я вивчав татуїровки й навіть дещо про них написав. Саме в Китаї заведено фарбувати риб'ячу луску в ніжно-рожевий колір. Коли ж до того я побачив китайську монету у вас на годинниковому ланцюжку, то здогадатися про це стало зовсім легко.

Містер Джейбез Вілсон гучно зареготав.

— Ти ба! — вигукнув він.— А я спершу був подумав, що вгадати це ого-го яким треба бути розумним, а виходить — це зразу видно.

— Я починаю схилятись до думки, Вотсоне,— сказав Холмс,— що роблю помилку, коли пояснюю, яким чином доходжу тих чи інших висновків. Адже вам відомо — "omne ignotum pro magnifico"1, тому моя репутація, хоч і дуже скромна, може зазнати катастрофи, якщо я буду такий відвертий. Ви знайшли оголошення, містере Вілсоне?

— Уже знайшов,— відповів той, тримаючи товстого червоного пальця посередині газетного стовпця.— Ось воно. З нього все й почалося. Прочитайте самі, сер.

Я взяв у нього газету й прочитав:

"СПІЛКА РУДИХ

В рахунок посмертного дару покійного Ієзекіїля Гопкінса з Лебанова, штат Пенсільванія, США, відкрито ще одну вакансію, на яку має право член Спілки; платня чотири фунти на тиждень за суто номінальну службу. Кожний чоловік з рудою чуприною віком понад двадцять один рік, здоровий тілом і духом, може бути прийнятий до Спілки. Звертатись особисто в понеділок об одинадцятій годині в контору Спілки, Фліт-стріт, Попс-корт, 7".

— Що це, хай йому всячина, може означати? — вигукнув я, прочитавши дивне оголошення двічі.

Холмс задоволено захихотів і аж засовався в своєму кріслі — ознака того, що в нього піднесений настрій.

— Не дуже ординарне оголошення, еге ж? — спитав він.— А тепер, містере Вілсоне, поверніться назад і розкажіть про себе, про свою домівку і той вплив, який це оголошення справило на ваше життя. А ви, докторе, зверніть увагу, що це за газета і за яке число.

— Це "Морнінг кронікл" за двадцять восьме квітня тисяча вісімсот дев'яностого року. Рівно два місяці тому.

— Чудово. Далі, містере Вілсоне.

— Ну, я вже казав вам, містере Холмсе,— мовив Джейбез Вілсон, витираючи з лоба піт,— що маю невеличку позичкову касу на майдані Кобург, неподалік Сіті. Діло не дуже велике, і останніми роками я ледве заробляв собі на прожиття. Колись я мав двох помічників, але зараз — лише одного; мені було б важко і одному платити, але він згодився працювати за половину платні, аби вивчити справу.

— А як звуть цього послужливого юнака? — спитав Шерлок Холмс.

— Вінсент Сполдінг, і він давно вже не юнак. Важко сказати, скільки йому років. Вправнішого помічника, містере Холмсе, годі й шукати. Я чудово розумію — він міг би влаштуватися набагато краще і заробляти вдвічі більше від того, що я йому плачу. Але, кінець кінцем, як він задоволений, то нащо мені підказувати йому такі думки?

— Справді, нащо? Вам дуже поталанило, бо ж у вас працює службовець, якому ви платите значно менше, ніж платять за таку роботу деінде. А серед службовців у наш час це рідко кому трапляється побачити. Як на мене, ваш помічник — ще більш незвичайне явище, ніж саме оголошення.

— О, він має й свої вади,— промовив містер Вілсон.— Я ще не бачив такого завзятого фотографа. Клацає фотоапаратом, коли слід би було набиратися розуму, а потім ховається в підвал, наче кріль у нору, й проявляє знімки. Оце основна його вада, але в цілому працівник він добрячий. Не зіпсованйй.

— Отже, він і зараз у вас?

— Так, сер. Він і чотирнадцятирічна дівчина, що варить їсти, як уміє, та прибирає. Оце й усі, хто зі мною живе, бо я вдівець, а дітей у мене немає. Ми всі троє живемо тихо, сер, під своїм дахом, податки платимо — та й годі. А оголошення вибило нас із колії. Сьогодні минуло рівно вісім тижнів з того дня, коли ось із цією газетою в руці до мене ввійшов Сполдінг і сказав:

"Який жаль, містере Вілсоне, що Господь Бог не створив мене рудим".

"Чому?" — спитав я.

"Та тому,— відказав він,— що в Спілці рудих є вакансія. Той, хто її посяде, ніби спадщину дістане. У них, здається, вакансій більше, ніж людей, і члени правління сушать собі голови, придумуючи, що робити з

грішми. Якби моя чуприна змінила колір, це тепленьке місце неодмінно було б моє".

"А що це за Спілка?" — спитав я. Розумієте, містере Холмсе, я великий сидень, і оскільки клієнтів не шукаю — вони самі приходять до мене,— часом цілими тижнями не переступаю порога своєї домівки. Тим-то не дуже й знаю, що відбувається в світі, і завжди радий послухати новини.

"Невже ви ніколи не чули про Спілку рудих?" — спитав Сполдінг, широко відкриваючи очі.

"Ніколи".

"Це дивно, бо ви — один з тих, хто має право посісти вакансію в цій Спілці".

"А чого варта ця вакансія?"

"О, двох сотень фунтів на рік, але робота не бий лежачого і не заважає займатися іншими справами".

Ну, ясна річ, від такої новини я нашорошив вуха — адже моє підприємство кілька років давало мені наймізерніший прибуток, і зайвих двісті фунтів дуже б мені придалися.

"Розкажіть мені про цю Спілку все, що знаєте",— попросив я.

"Як ви самі бачите,— промовив Сполдінг, показуючи мені оголошення, — Спілка має вакансію, а тут є й адреса, куди ви можете звернутися по подробиці. Як я зрозумів, Спілку заснував американський мільйонер Ієзекіїль Гопкінс, великий дивак. Сам він був рудий-рудісінький і тому дуже приязно ставився до всіх рудих. Коли ж Гопкінс помер, з'ясувалося, що всю величезну спадщину він залишив у руках своїх повірених,

доручивши їм використовувати проценти для забезпечення тепленькими місцями людей з рудим волоссям. Платять чудово, а роботи майже ніякої".

"Але ж рудочубих мільйони,— зауважив я,— і кожний захоче посісти таке місце".

"Не так уже їх і багато, як вам здається,— відповів він.— Ви ж бачите, в оголошенні запрошуються самі лондонці, причому лише дорослі. Цей американець народився в Лондоні і виїхав з нього аж у юності, тож йому й закортіло зробити для цього міста щось приємне. Крім того, я чув, що до Спілки рудих нема чого звертатися тим, у кого чуприна ясно-руда, темно-руда чи ще якась, а не по-справжньому яскраво-сяюче-вогненно-руда. Коли ви хочете спробувати, містере Вілсоне, вам треба піти до їхньої контори, хоч і навряд чи варто відволікатися від свого діла заради кількох сотень фунтів".

Чуприна в мене, джентльмени,— ви самі бачите,— яскравого, багатого рудого кольору. Тож я й подумав: "Коли дійдеться до змагання, шанси в мене будуть як ні в кого". Вінсент Сполдінг, який виявив таку обізнаність, міг неабияк придатися в цій справі, тому я звелів йому зачинити віконниці на весь день і йти зі мною. Він дуже зрадів, що матиме вихідний, і ми, зачинивши касу, вирушили за вказаною в оголошенні адресою.

Такого видовища, містере Холмсе, мені більше ніколи не доведеться побачити! З півночі, півдня, заходу й сходу в Сіті у відповідь на оголошення сунули всі, в кого чуприни мали бодай найменший відтінок рудого кольору. Фліт-стріт було запруджено рудоголовими, а Попс-корт скидався на ручний візок з апельсинами. Я зроду б не подумав, що в Англії є стільки рудих, скільки зібрало це оголошення. Тут були які завгодно відтінки рудого кольору: солом'яний, лимонний, апельсиновий, цегли, шерсті ірландських сетерів, печінки, глини. Правда, як зауважив Сполдінг, людей із справжніми, живими, вогненно-рудими чупринами було небагато. Побачивши, скільки зійшлося народу, я з відчаю вирішив

був податися геть, та він і слухати про це не хотів. Навіть не уявляю, як це йому вдавалося, але він, тягнучи мене за собою, завзято проштовхувався крізь натовп, і незабаром ми опинилися біля сходів, що вели в контору. Сходами сунув подвійний потік людей — одні з надією йшли вгору, інші, розчаровані, спускалися вниз, але ми зуміли проштовхатись крізь цей потік і незабаром опинились у конторі.

— Цікаві речі з вами трапились,— зауважив Холмс, коли його гість замовк, аби освіжити свою пам'ять величезною понюшкою тютюну.— Але, прошу вас, розповідайте далі.

— У конторі стояли тільки два стільці та сосновий стіл, за яким сидів маленький чоловічок, ще рудіший, ніж я. Він казав кожному претендентові кілька слів і в кожному знаходив ваду, яка не дозволяла взяти його на роботу. Виявилось, що посісти цю вакансію кінець кінцем не дуже просто. Проте, коли настала наша черга, маленький чоловічок повівся зі мною прихильніше, ніж з усіма іншими. Тільки-но ми ввійшли, він замкнув двері, щоб поговорити з нами віч-на-віч.

"Це містер Джейбез Вілсон,— сказав мій помічник.— Він хотів би посісти вакансію в Спілці".

"Він чудово для неї підходить,— відповів чоловічок,— бо задовольняє всім вимогам. Я й не пригадаю собі, чи бачив коли-небудь щось таке ж гарне, як ця чуприна".

Він відступив на крок, схилив голівку набік і втупився поглядом у мою чуприну, аж я зніяковів. Потім раптом кинувся вперед, схопив мене за руку й тепло привітав з успіхом.

"Було б злочином вагатися,— мовив він.— Але ви, я певен, пробачите мені, якщо я вживу деяких застережних заходів".

З цими словами він обіруч схопив мене за чуприну й смикнув з такою силою, що я аж скрикнув з болю.

"Вам на очі набігли сльози,— сказав він, відпустивши мене.— Отже, все правильно. Але ми мусимо бути обережні, бо нас двічі обдурили з допомогою перук і один раз — з допомогою фарби. Я міг би розповісти вам про такі плутні з воском, що ви, слово честі, відчули б справжню відразу до людського роду".

Він підійшов до вікна й гукнув униз, що вакансію зайнято. Звідти долинуло розчароване зітхання, натовп швидко почав розходитись, і невдовзі всі руді голови зникли. Залишилась тільки моя та службовця Спілки.

"Мене звуть Дункан Росс,— заявив він,— і я — один з тих, хто одержує пенсію з фонду, що його залишив наш великодушний благодійник. Ви одружені, містере Вілсоне? Чи маєте ви родину?"

Я відповів, що ні. Його обличчя враз спохмурніло.

"Боже мій! — стривожено вигукнув він.— Це неаби-яка перешкода! Жаль, що ви неодружені. Адже фонд створено не лише для підтримки рудих, а ще й для того, щоб сприяти збільшенню їх кількості й дальшому поширенню. Страшенно прикро, що ви нежонатий".

По цих словах, містере Холмсе, обличчя моє видовжилось, бо я подумав — вакансії мені не дістати. Проте чоловічок, поміркувавши кілька хвилин, заявив, що все буде гаразд.

"Якби на вашому місці був хтось інший, ця обставина виявилася б для нього фатальною, але людині з таким волоссям ми повинні бодай у чомусь попустити. Коли ви зможете стати до виконання своїх нових службових обов'язків?"

"Зараз мені ще важко про це сказати, бо в мене є свое діло", — відповів я.

"О, про це не турбуйтеся, містере Вілсоне,— вигукнув Вінсент Сполдінг.— Там я впораюсь і сам".

"З якої години я буду у вас зайнятий?"

"З десятої до другої пополудні".

Робота в позичкових касах припадає звичайно на вечірні години, містере Холмсе, здебільшого по четвергах і п'ятницях напередодні получки, отже, подумав я, непогано б заробити дещицю в ранковий час. До того ж я знав, що мій помічник — людина надійна, отже, гав не ловитиме, коли щось трапиться.

"Час мене цілком влаштовує,— сказав я— А яка платня?"

"Чотири фунти на тиждень".

"А яка робота?"

"Робота суто номінальна".

"Що ви називаєте суто номінальною роботою?"

"Ви повинні бути в конторі або принаймні в будинку, де вона міститься, весь час. Якщо ви кудись вийдете, то назавжди втратите роботу. В заповіті про це сказано гранично чітко. Ви не виконаєте умов, коли хоч раз вийдете з контори в ці години".

"Я не вийду, бо це ж усього чотири години".

"В разі порушення вас ніщо не виправдає,— зауважив містер Дункан Росс,— ні хвороба, ні справи — ніщо. Ви мусите постійно сидіти на місці або втратите службу".

"А що ж я робитиму?"

"Переписуватимете "Британську енциклопедію". Перший том лежить там у шафі. Чорнило, пера, папір писальний і промокальний ваші, у вашому розпорядженні — цей стіл і стілець. Ви зможете стати до роботи завтра?"

"Зможу", — відповів я.

"Тоді до побачення, містере Джейбезе Вілсоне, і дозвольте мені ще раз привітати вас із такою гарною посадоіо, яку вам поталанило посісти".

Він уклонився, а я вийшов з кімнати й рушив із своїм помічником додому, не чуючи під собою від щастя ніг. Весь день ця подія не йшла мені з голови, але надвечір настрій мій знову підупав, бо я зовсім був переконав себе, ніби все це діло — величезний обман, хоч і не міг здогадатись, яку мету він переслідує. Неймовірно, що хтось залишив такий заповіт і що мені платитимуть такі гроші майже задурно — за звичайнісіньке переписування "Британської енциклопедії".

Вінсент Сполдінг як міг підбадьорював мене, але, лягаючи спати, я переконав себе не встрявати в це діло. Проте вранці я все ж таки вирішив будь-що перевірити, дурили мене чи ні. Купивши на пенні чорнила, прихопивши гусяче перо і сім чималих аркушів паперу, я подався на Попс-корт.

На мій подив і радість, там усе було добре. Мене чекав стіл і містер Дункан Росс. Він сказав мені починати з літери "А" й залишив мене самого. Проте час від часу він зазирав до кімнати перевірити, чи я

працюю. О другій пополудні він попрощався зі мною, похваливши за те, що я встиг стільки переписати, й замкнув за мною двері.

Так тривало день у день, містере Холмсе, і в суботу мій начальник поклав переді мною на стіл чотири золотих соверени — платню за тиждень. На другий тиждень було так само, на третій теж. Щоранку я приходив до контори о десятій і йшов додому о другій. Поступово містер Дункан Росс почав приходити не частіше одного разу на день, а потім і зовсім перестав. Проте я, зрозуміла річ, ні на мить не наважувався покидати кімнату, бо не знав, коли він прийде, а місце було таке вигідне й так мене влаштовувало, що я не хотів ним ризикувати.

Отак минуло вісім тижнів, я вже переписав про абатів, артилерію, архітектуру та Аттіку і сподівався незабаром розпочати літеру "Б". Я витратив чимало грошей на папір, і списані мною аркуші заповнили майже всю полицю. Та раптом усе закінчилося.

— Закінчилося?

— Так, сер. Закінчилося сьогодні вранці. Як звичайно, я прийшов на роботу о десятій годині, але двері були замкнені, і на них висів прибитий гвіздком квадратний аркуш картону. Ось він, читайте самі.

Він простяг нам шмат білого картону розміром з аркуш нотного паперу. На ньому було написано:

"СПІЛКУ РУДИХ РОЗПУЩЕНО

9 жовтня 1890 р."

Ми з Шерлоком Холмсом якийсь час розглядали оголошення і засмучене обличчя містера Джейбеза Вілсона. Потім комічний бік події заступив від нас усе інше, і ми голосно зареготали.

— Не бачу нічого смішного! — вигукнув наш клієнт, почервонівши до коріння свого вогненно-рудого волосся.— Як ви тільки те й можете, що сміятися з мене, я звернусь до когось іншого.

— Ні, ні! — заперечив Холмс, злегка підштовхуючи Джейбеза Вілсона назад на стілець, з якого той був напівпідвівся.— Я нізащо в світі не хотів би відмовитись від вашої справи. Вона незвичайна, і це просто надихає мене. Але, не ображайтеся, в ній все ж таки є щось кумедне. Скажіть, до чого ви вдалися, побачивши на дверях цей картон?

— Я був приголомшений, сер. Я не знав, що робити. Тоді я обійшов усі сусідні контори, але в жодній з них ніхто нічого не знав. Кінець кінцем я подався до хазяїна будинку, який жив на першому поверсі й через це мав усе знати, і спитав його, чи не може він сказати, що трапилося зі Спілкою рудих. Хазяїн відповів, що навіть не чув про таку установу. Тоді я спитав, хто такий містер Дункан Росс. Хазяїн відказав, що вперше чує це ім'я.

— Ну,— пояснив я,— отой пан з четвертої квартири.

— Це рудий?

— Еге ж.

— О,— відповів хазяїн,— його звуть Вільям Морріс. Він стряпчий і тимчасово наймав у мене помешкання для роботи, поки буде готова його нова контора. Він виїхав учора.

— А де його можна знайти?

— У новій конторі. Він дав мені адресу: вулиця короля Едуарда, номер сімнадцять, біля собору Святого Павла.

Я пішов за цією адресою, містере Холмсе, але коли дістався туди — побачив, що то протезна майстерня, і ніхто там ніколи не чув ні про містера Вільяма Морріса, ні про містера Дункана Росса.

— І що ви зробили після цього? — спитав Холмс.

— Повернувся додому на Сакс-Кобург-сквер і порадився зі своїм помічником. Проте він нічим не зміг мені допомогти. Лише сказав, що треба почекати, бо мене, напевно, повідомлять поштою. Але це мене аж ніяк не влаштовувало, містере Холмсе. Я зовсім не був схильний втратити таке гарне місце без боротьби. Тому, прочувши, що ви даєте гарні поради бідним людям, які потрапили в скруту, прийшов оце просто до вас.

— І вчинили дуже мудро,— промовив Холмс.— Ваш випадок пречудовий, і я з великою охотою ним займуся. З вашої розповіді я роблю висновок, що справа ця серйозніша, ніж могло здатися на перший погляд.

— Авжеж серйозніша! — вигукнув містер Джейбез Вілсон.— Адже я втратив чотири фунти на тиждень!

— Ну, на мою думку,— зауважив Холмс,— вам нема чого нарікати на цю незвичайну Спілку. Навпаки, ви заробили тридцять фунтів, не кажучи вже про здобуті вами широкі знання всіх предметів, що починаються на літеру "А". Отже, ви нічого не втратили.

— Згодний з вами, сер. Але я хочу знайти цих людей, дізнатися, хто вони такі, нащо втнули зі мною такий жарт, коли це жарт. А він обійшовся їм недешево — в тридцять два фунти...

— Ми спробуємо все з'ясувати. Та спершу кілька запитань, містере Вілсоне. Оцей ваш помічник, який звернув вашу увагу на оголошення, скільки він у вас до того служив?

— Десь із місяць.

— Як ви його знайшли?

— Він прийшов за оголошенням.

— Він був єдиний претендент?

— Ні, їх з'явилося з дюжину.

— Чому ви взяли саме його?

— Бо він був моторний і заправив недорого.

— Половину платні?

— Так.

— Який він із себе, цей Вінсент Сполдінг?

— Невеличкий на зріст, кремезний, моторний, на обличчі ні бороди, ні вусів, хоч йому вже під тридцять. На лобі — біла пляма від кислоти.

Холмс випростався на своєму стільці, надзвичайно схвильований.

— Я так і думав,— сказав він.— Чи не помітили ви в нього у вухах дірочок для серег?

— Помітив, сер. Він сказав, що їх проколола циганка, коли він був іще хлопцем.

— Гм! — промовив Холмс, розслабившись і поринувши в свої думки.— Він і досі у вас?

— Так, сер, я оце тільки недавно його бачив.

— А як він займався вашими справами, коли вас не було?

— Не можу поскаржитись, сер. Та зранку роботи у моїй касі не дуже багато.

— Чудово, містере Вілсоне. За день чи два я матиму задоволення повідомити вас, якої я думки про цю подію. Сьогодні субота, і я сподіваюсь, що в понеділок ми все закінчимо.

— Ну,— сказав Холмс, коли наш відвідувач пішов.— Що ви про це думаєте?

— Нічого не думаю,— щиро признався я.— Неймовірно таємнича справа.

— Ну, найбільш химерні речі виявляються найменш таємничими,— зауважив Холмс.— Саме банальні, безбарвні злочини розгадати буває найважче, так само, як упізнати людину, що її обличчя нічим не вирізняється. Але з цим випадком я мушу діяти негайно.

— А що ви збираєтесь робити? — спитав я.

— Курити,— відповів Холмс.— Завдання на три люльки. Прошу вас не обзиватися до мене хвилин із п'ятдесят.

Він скоцюрбився в кріслі, підтягши коліна аж до свого орлиного носа, застиг так, заплющивши очі, а його чорна глиняна люлька вистромилась уперед, наче дзьоб якогось дивного птаха. Я вже був подумав, що Холмс спить, та й собі закуняв, коли раптом він схопився на ноги, як людина, що дійшла твердого висновку, і поклав люльку на камін.

— Сьогодні в Сент-Джеймс-холі грає Сарасате,— зауважив він.— Що ви про це думаєте, Вотсоне? Чи можуть ваші пацієнти обійтися без вас кілька годин?

— Я сьогодні вільний. Взагалі моя практика забирає в мене не дуже багато часу.

— Тоді надягайте капелюха й ходімо. Спершу ми навідаємось у Сіті й по дорозі десь попоїмо. В програмі багато німецької музики, яка мені подобається більше, ніж італійська або французька. Вона сповнена думки, а я хочу сьогодні дещо подумати. Ходімо!

Ми проїхали підземкою аж до Олдерсгейта, а там пройшли трохи пішки й опинились на Сакс-Кобург-сквері — місці подій, про які чули вранці. Це був тісний майданчик, що марно силкувався приховати свою мізерність. Власне, не майданчик, а малесенький обгороджений клаптик землі, оточений з чотирьох боків бруднуватими двоповерховими цегляними будинками, де трохи бур'яну й кілька прив'ялих лаврових кущів провадили тяжку боротьбу з димним, отруйним повітрям. Три позолочені кулі й коричнева вивіска з написом "Джейбез Вілсон", що висіла на одному з наріжних будинків, вказували на місце, де наш рудочубий клієнт вів своє діло. Шерлок Холмс, схиливши голову набік, зупинився перед позичковою касою, і його очі, оглядаючи її, яскраво блиснули з-під примружених повік. Потім він повільно пройшовся вулицею, так само пильно вдивляючись у будинки. Нарешті біля позичкової каси він двічі чи тричі щосили вдарив по бруківці своєю палицею, далі підійшов до дверей і постукав. Двері відчинив жвавий, чисто поголений молодик і запросив Холмса ввійти.

— Дякую,— відповів Холмс,— але я хотів лише спитати вас, як пройти звідси на Стренд.

— На третьому перехресті праворуч, на четвертому ліворуч,— швидко відповів помічник Джейбеза Вілсона, зачиняючи двері.

— Моторний хлопець, моторний,— зауважив Холмс, коли ми подалися геть.— Щодо моторності, то він, на мою думку, посідає четверте місце в Лондоні, а щодо хоробрості, то може сміливо претендувати на третє. Я чув про нього раніше.

— Очевидно,— сказав я,— помічник містера Вілсона дуже багато важить у цій таємниці зі Спілкою рудих. Я певен, ви спитали дорогу тільки для того, щоб подивитись на нього.

— Не на нього.

— А на що ж?

— На коліна його штанів.

— І що ж ви побачили?

— Те, на що й сподівався.

— Нащо ви стукали в бруківку?

— Любий докторе, зараз треба спостерігати, а не розмовляти. Ми — розвідники у ворожій країні. Ми вже дещо знаємо про Сакс-Кобург-сквер. Ходімо тепер досліджувати стежку з другого її боку.

Вулиця, на якій ми опинились, зайшовши за ріг, різнилася від Сакс-Кобург-скверу так, як різниться картина від свого зворотного боку. Це була одна з основних артерій міста, що зв'язувала Сіті з його північною та південною половинами. Проїжджа частина була геть уся забита навантаженими хурами, що рухались двома зустрічними потоками, а тротуари чорніли юрбами перехожих, які квапились у своїх справах. Дивлячись на шереги багатих крамниць і поважних ділових контор, важко було навіть уявити, що з другого їх боку притулився занехаяний, забутий майдан.

— Дайте мені роздивитися,— промовив Холмс, зупиняючись на розі й уважно дивлячись вздовж вулиці.— Я повинен запам'ятати, в якому порядку стоять тут будинки. Моя пристрасть — досконало вивчати Лондон. Це тютюнова крамниця Мортімера, а це — газетна крамничка, там — кобургська філія міського й приміського банків, далі вегетаріанський ресторан і каретні майстерні Мак-Форлейна. Це вже в сусідньому кварталі. Ну, докторе, ми своє зробили, тепер можна трохи й розважитись. Бутерброд, чашка кави — й до країни скрипок, де все — лагідність, ніжність і гармонія і немає рудих клієнтів, що дратують нас своїми головоломками.

Мій друг кохався в музиці і був не лише добрим виконавцем, але й неабияким композитором. Незмірно щасливий, він просидів увесь вечер у кріслі, м'яко ворушачи в такт музиці своїми довгими, тонкими пальцями, і його лагідне, усміхнене обличчя, томливі, замріяні очі так не нагадували Холмса-детектива, безжалісного, розумного, завжди готового діяти, що аж не вірилось. У його незвичайній вдачі повсякчас проявлялась двоїста природа цієї людини, і я часто думав, що дивовижна точність та проникливість народилась у ньому в боротьбі з поетичним, схильним до споглядання життєвим началом. Він легко переходив від цілковитої розслабленості до всепереможної енергійності, і я добре знав, що він ніколи не буває такий справді грізний, як тоді, коли безтурботно сидить у своєму кріслі та займається імпровізаціями й старими книжками. Аж раптом Холмса поймала мисливська пристрасть, яскрава могутність його мислення зростала до рівня інтуїції, і ті, хто не був обізнаний з його методами, починали дивитись на нього з підозрою, як на людину, чий розум дуже різниться від розуму інших смертних. Побачивши його того вечора на концерті в Сент-Джеймс-холі, коли він поринув у світ музики, я відчув, що для тих, на кого він вийшов полювати, настають скрутні часи.

— Ви, докторе, певно, хочете йти додому,— зауважив він, коли ми вийшли на вулицю.

— Безперечно, куди ж іще.

— А я повинен зробити одне діло, воно забере в мене кілька годин. На Кобург-сквері затівається щось серйозне.

— Серйозне?

— Там готується великий злочин, але я впевнений, що ми встигнемо перешкодити йому. Правда, сьогодні субота, і це значно ускладнює справу. Мені потрібна буде ваша допомога.

— О котрій годині?

— Не раніше як о десятій.

— Я буду на Бейкер-стріт о десятій.

— Дуже добре. Але слухайте, докторе, справа небезпечна. Будьте ласкаві, покладіть у кишеню свій револьвер.

Він помахав мені рукою, рвучко повернувся і миттю зник у натовпі.

Я впевнений, що не дурніший за інших, але мене завжди гнітило усвідомлення власної тупості, коли я мав справу з Шерлоком Холмсом. Адже я чув те саме, що чув він, бачив те саме, що й він, але його слова свідчили: насправді він бачив не лише те, що трапилось, але й те, що мало трапитись, тимчасом як мені вся справа й досі здавалася заплутаною та безглуздою.

Їдучи додому в Кенсінгтон, я ще раз перебирав подумки все, починаючи з незвичайної розповіді рудочубого переписувача "Британської енциклопедії" й кінчаючи відвідинами Сакс-Кобург-скверу та лиховісними словами Холмса, що їх він сказав мені на прощання. Що це за нічна експедиція, і чому я повинен іти озброєним? Куди ми поїдемо і що робитимемо? Правда, Холмс натякнув мені, що гладколиций помічник власника позичкової каси — страшна людина, яка може вчинити великий

злочин. І я намагався розгадати цю загадку, але, втративши всяку надію на успіх, мусив відмовитись від свого наміру й почекати ночі, яка мала все прояснити.

Була чверть на десяту, коли я вийшов з дому. Я проминув Гайд-парк, потім Оксфорд-стріт і опинився на Бейкер-стріт. Біля під'їзду Холмсового помешкання стояли два кеби. З передпокою я почув нагорі розмову. Ввійшовши до кімнати, я побачив у Холмса двох чоловіків, з якими він жваво розмовляв. Одного з них я знав, це був Пітер Джонс, агент поліції, другий був довготелесий, худий, похмурий чоловік у дуже блискучому капелюсі й гнітюче бездоганному фраці.

— От ми й зібралися! — сказав Холмс, застібаючи гудзики своєї горохового кольору куртки й беручи з полиці важкий мисливський хлист. — Вотсоне, ви, здається, знайомі з містером Джонсом із Скотленд-Ярду? Дозвольте представити вас містерові Меріуезеру, який має взяти участь у сьогоднішньому нічному поході.

— Як бачите, докторе, ми знову полюємо в парі,— промовив Джонс своїм звичайним бундючно-зарозумілим тоном.— Наш друг Холмс — незамінима людина, коли починається полювання. Проте, щоб зацькувати звіра, йому потрібна допомога старого пса.

— Сподіваюсь, полювання не закінчиться пшиком,— похмуро зауважив містер Меріуезер.

— На містера Холмса ми можемо у всьому покластися, сер,— пишномовно проказав поліцейський агент.— У нього свій власний метод, правда, занадто затеоретизований та фантастичний — хай містер Холмс не ображається, що я так кажу,— і він має хист справжнього детектива. Досить сказати, що двічі або й тричі,— взяти хоча б оту справу про вбивство в Шолто або справу про коштовності,— він виявив куди більше проникливості, ніж поліція.

— О, як ви так говорите, містере Джонсе,— тоді все гаразд,— з повагою мовив незнайомий.— Та все ж таки шкода, що сьогодні доведеться обійтися без робера. Це буде перший суботній вечір за останні двадцять сім років, коли я не гратиму в карти.

— Сьогодні ви гратимете на значно більшу ставку, ніж досі, і гра буде захоплююча. Ваша ставка, містере Меріуезере, в цій грі — тридцять тисяч фунтів, а ваша, Джонсе,— це людина, яку ви хочете схопити.

— Авжеж, Джон Клей — це вбивця, злодій, фальшиво-монетчик і зломщик,— сказав Джонс.— Він ще молодий, містере Меріуезере, але вже неперевершений у своїй професії, і на жодного іншого злочинця в Лондоні я не надів би наручників так охоче, як на нього. Він дивовижна людина, цей молодий Джон Клей. Його дід був герцог, а сам він учився в Ітоні і в Оксфорді. Мозок його такий же вправний, як і пальці, і хоч ми на кожному кроці натрапляємо на сліди його дій, проте не знаємо, де шукати його самого. Одного тижня він здійснює крадіжку зі зломом у Шотландії, іншого — збирає гроші на будівництво дитячого притулку в Корнуелі. Я вже кілька років ганяюсь за ним, а ще й разу його не бачив.

— Сьогодні я матиму приємність представити його вам. Я також мав одну чи дві невеличкі справи з містером Джоном Клеєм і згодний з вами — він неперевершений у своїй професії. Проте уже початок на одинадцяту, і нам час вирушати. Ви вдвох сідайте в перший кеб, а ми з Вотсоном поїдемо за вами слідом.

Під час нашої тривалої поїздки Шерлок Холмс був не дуже балакучий і, відкинувшись на спинку сидіння, мугикав почуті на концерті мелодії. Ми довго котили безкінечним лабіринтом освітлених газовими ліхтарями вулиць, поки нарешті дістались до Фарінгдон-стріт.

— Тепер уже близько,— зауважив мій друг.— Цей Меріуезер — директор банку, він особисто зацікавлений у сьогоднішній справі. Я подумав, що нам незле буде мати коло себе і Джонса. Він непоганий

хлопець, хоч і зовсім непридатний до своєї роботи. Але в нього є одна позитивна риса: він хоробрий, як бульдог, і чіпкий, як рак, коли вже хтось потрапить йому до рук. Ну, от ми й приїхали, нас уже чекають.

Ми були на тій самій багатолюдній вулиці, що й уранці. Відпустивши кеби і йдучи слідом за містером Меріуезером, ми проминули вузький коридор і зайшли в бічні двері, які він відчинив для нас. Там теж був невеличкий коридор, що закінчувався масивними залізними дверима. Відчинивши їх, ми спустились униз гвинтовими кам'яними сходами і опинилися ще перед однима дверима, не менш міцними. Містер Меріуезер зупинився, засвітив ліхтар і повів нас униз якимсь проходом, де пахло землею. Проминувши ще одні, треті, двері ми дісталися до величезного чи то склепу, чи то підземелля, захаращеного великими й важкими ящиками.

— Згори до вас забратися не дуже легко,— зауважив Холмс, піднявши ліхтар і озираючись довкола.

— Знизу теж,— одказав містер Меріуезер, ударивши палицею по одній з плит, якими було викладено підлогу.— О, звук такий, ніби там порожнеча! — здивовано вигукнув він.

— Я змушений попросити вас поводитись трохи тихше,— сердито мовив Холмс.— Ви вже поставили під загрозу успіх усієї операції. Будьте ласкаві, сядьте на якийсь ящик і не заважайте.

Поважний містер Меріуезер з украй ображеним виглядом усівся на ящик, а Холмс опустився навколішки і з допомогою ліхтаря та збільшувального скла заходився ретельно вивчати щілини між плитами. Це забрало в нього кілька секунд, а тоді він підвівся й сховав скло в кишеню.

— У нас попереду не менше години,— зауважив він,— бо вони навряд чи почнуть діяти, поки шановний лихвар як слід не засне. Тоді вони не

гаятимуть і хвилини, бо що швидше впораються, то більше часу матимуть для втечі. Зараз ми, докторе, перебуваємо, як ви вже, безперечно, вгадали, в підвалі міського відділення одного з найбільших лондонських банків. Містер Меріуезер — голова його правління, він охоче пояснить нам, чому найвизначніші лондонські злочинці виявляють нині таку цікавість до цього підвалу.

— Це через наше французьке золото,— пошепки мовив голова.— Нас уже кілька разів попереджали, що його можуть спробувати вкрасти.

— Французьке золото?

— Так. Кілька місяців тому в нас виникла потреба зміцнити свої ресурси, і ми з цією метою позичили у французького банку тридцять тисяч наполеондорів. Згодом стало відомо, що ми навіть не розпакували грошей і що вони лежать у нас у підвалі. В ящику, на якому я сиджу,— дві тисячі наполеондорів, перекладених свинцевою фольгою. Наш запас золотих зливків зараз набагато більший, ніж прийнято тримати в одному відділенні, і члени правління виявляють з цього приводу неабиякі побоювання.

— До того ж вельми обгрунтовані,— зауважив Холмс.— Ну, а тепер час трохи підготуватися. На мою думку, десь за годину настане вирішальний момент у всій цій справі. А поки що, містере Меріуезере, треба зачинити дверцята цього потаємного ліхтаря.

— І сидіти в темряві?

— Боюсь, що так. У мене в кишені є колода карт, і оскільки нас четверо, ви могли б, зрештою, зіграти в робер. Але я бачу, що приготування наших супротивників зайшли дуже далеко, і ми не можемо ризикувати, світячи світло. Перш за все нам слід зайняти потрібні місця. Вони хлопці відчайдушні, і хоча ми й заскочимо їх зненацька, можуть заподіяти шкоди, коли ми не будемо обережні. Я стану за цим ящиком, а

ви, будь ласка, сховайтеся за тими. Потім, коли я спрямую на них світло, мерщій кидайтесь на них. Якщо вони стрілятимуть, Вотсоне, не вагайтесь — стріляйте й собі.

Я поклав револьвер зі зведеним курком на кришку дерев'яного ящика, за яким ховався. Холмс зачинив дверцята ліхтаря, і ми поринули в суцільну темряву — таку чорну, якої раніше я ніколи не бачив. Проте в повітрі чути було запах гарячого металу, а це свідчило, що ліхтар горить і готовий спалахнути першої-ліпшої миті. Раптовий морок, холодна вогкість підвалу якось підкоряли, створювали пригнічений настрій, та й нерви були в мене від чекання напружені до краю.

— У них лише один шлях до відступу,— прошепотів Холмс,— назад через будинок на Сакс-Кобург-сквер. Сподіваюсь, Джонсе, ви зробили те, про що я вас просив?

— Там біля дверей їх зустрінуть інспектор і двоє констеблів.

— Отже, ми заткнули всі дірки. А тепер треба мовчати й чекати.

Як повільно плинув час! Згодом я з'ясував: ми просиділи в підвалі щось із годину з чвертю, але тоді мені здавалося, ніби ніч нагорі вже минула і починається світанок. Я відчував утому, все тіло заклякло, бо я боявся навіть поворухнутись, та ще й нерви були напружені до краю, а слух так загострився, що я не тільки чув, як дихають мої товариші, але навіть міг відрізнити глибокий, важкий подих опасистого Джонса від легкого, схожого на зітхання подиху директора банку.

Раптом моє око вловило проблиск світла. Спершу це була всього лише тьмяна цяточка на камінній підлозі. Далі вона видовжилась і перетворилася на жовту смужку, потім несподівано й безшумно утворилася щілина і з'явилася рука — біла, майже жіноча рука, яка ніби щось шукала в колі світла. З хвилину або й більше рука, карлючачи пальці, стирчала з підлоги. Потім вона так само раптово зникла, і знову

все потонуло в мороці, світилася тільки, як і перше, тьмяна цяточка, що позначала щілину між плитами підлоги.

Проте світло зникло лише на мить. З різким скреготом одна з широких кам'яних плит відсунулась набік. Утворився широкий квадратний отвір, з якого заструменіло світло ліхтаря. Звідти визирнуло чисто виголене, схвильоване обличчя — незнайомий пильно озирнувся довкола, поклавши лікті на край отвору, виліз спершу по плечі, далі до середини, потім став коліном на підлогу. За мить він уже був коло отвору і тяг нагору свого спільника, теж маленького та гнучкого, з блідим обличчям і кучмою яскраво-рудого волосся.

— Шлях вільний,— прошепотів він.— Ти взяв мішки й зубило? О, чорт! Стрибай, Арчі, стрибай, а я їх затримаю!

Шерлок Холмс рвонув уперед і вхопив пришельця за комір. Другий пірнув назад у нору — тільки піджак затріщав, коли Джонс учепився йому в поли. В світлі ліхтаря блиснуло дуло револьвера, але хлист Холмса опустився на руку, що його тримала, і зброя з брязкотом упала на камінну підлогу.

— Марні зусилля, Джоне Клею,— чемно промовив Холмс,— у вас немає ніяких шансів.

— Бачу,— відповів той з граничним спокоєм.— Але в мого напарника все гаразд, хоч ви й відірвали йому полу піджака.

— Біля дверей його чекає аж троє,— скептично зауважив Холмс.

— Ого! Ви, бачу, продумали все до дрібниць. Я мушу поздоровити вас.

— А я вас,— відповів Холмс.— Ваша вигадка з рудим волоссям — нова і надзвичайно вдала.

— Зараз побачиш свого напарника,— проказав Джонс.— По норах він лазить вправніше, ніж я. Ну, давай надіну тобі браслети.

— Прошу, не торкайтеся мене своїми брудними руками,— мовив наш бранець, коли на його зап'ястках клацнули наручники.— Вам, мабуть, невідомо, що в моїх жилах тече герцогська кров. Прошу також називати мене "сер" і казати "будь ласка", коли звертаєтесь до мене.

— Гаразд,— відповів Джонс, витріщивши очі й хихикаючи.— Так от, будьте ласкаві, сер, пройти нагору, там ми подамо вам кеб, щоб одвезти вашу вельможність у поліцію.

— Оце вже краще,— спокійно мовив Джон Клей.

Він зробив нам трьом загальний уклін і незворушно подався геть у супроводі детектива.

— Містере Холмсе,— сказав Меріуезер, коли ми рушили з підвалу слідом за ними,— я навіть не знаю, як наш банк може віддячити вам чи винагородити вас. Немає сумніву, ви запобігли, придушили в зародку одну з найреальніших з усіх мені відомих спроб пограбувати банк.

— У мене були свої власні невеличкі рахунки з містером Джоном Клеєм,— зауважив Холмс.— На цю справу я трохи витратився і, сподіваюсь, банк відшкодує збитки. По суті ж — я вже дістав цілком достатню винагороду, бо мав нагоду взяти участь у єдиній в своєму роді справі і почути дивовижну розповідь про Спілку рудих...

— Розумієте, Вотсоне,— почав Холмс, коли ми сиділи вранці на Бейкер-стріт за склянкою віскі з содовою,— від самого початку було ясно, що оголошення в газеті про Спілку рудих і переписування "Британської енциклопедії" переслідувало єдину можливу мету — щодня на кілька годин усувати з дому нашого не надто розумного лихваря. ІІІлях, яким цього досягнуто, дивний, але вигадати щось краще справді

важко. Спосіб досягти мети, безперечно, підказаний винахідливому розумові Клея кольором волосся його підручного. Чотири фунти на тиждень — це проста принада, на яку спіймався Вілсон, та й що вони для них важили, коли гра йшла на тисячі! Вони дають у газеті оголошення, один шахрай тимчасово наймає помешкання для контори, другий — підохочує свого хазяїна спробувати щастя, і обидва забезпечують собі можливість щодня користатися з його відсутності. Почувши про помічника, який найнявся за половину платні, я зразу збагнув, що в нього є на це поважні причини.

— Але як ви вгадали, що то за причини?

— Якби в домі була жінка, я запідозрив би звичайнісіньку інтрижку. Проте підстав для цього не виявилось. Діло в нашого клієнта невеличке, та й удома немає нічого, що могло б виправдати такі складні приготування й такі витрати. Отже, їх цікавило щось поза межами будинку. Але що? І тут я згадав про любов помічника до фотографії і про те, що він постійно сидить у підвалі. Підвал! Ось де кінчик провідної нитки! Потім я навів довідки про цього помічника рудого і з'ясував, що мені доведеться мати справу з найбільш зухвалим й відважним злочинцем у всьому Лондоні. Авжеж, він щось робив у підвалі — по багато годин на день протягом кількох місяців.

Що б це могло кінець кінцем означати? Додуматись можна було лише до одного: він робив підземний хід у якусь іншу будівлю.

Отаких висновків я дійшов, коли ми подалися глянути на місце подій. Я здивував вас, постукавши палицею по бруківці. Це я дізнався, в який бік робиться підкоп — перед будинком чи позаду. Перед будинком його не було. Тоді я подзвонив,— як і сподівався, двері відчинив помічник. У нас із ним траплялися сутички, але в очі один одного ми ще не бачили. Та я не дивився на його обличчя. Коліна його штанів — ось що цікавило мене. Ви, мабуть, і самі помітили, які вони в нього зношені, м'яті, брудні. Вони свідчили про довгі години копання. Залишилося з'ясувати одне: куди вони підкопуються.

Завернувши за ріг, я побачив, що міський і приміський банки стоять впритул до контори нашого друга, і зрозумів: загадку розгадано.

Ви поїхали після концерту додому, а я відвідав спершу Скотленд-Ярд, а потім голову правління банку. Результати ви бачили.

— А як ви здогадалися, що вони спробують пограбувати банк саме цієї ночі? — спитав я.

— Коли вони закрили свою контору Спілки рудих, це означало — їм уже байдуже, дома містер Джейбез Вілсон чи ні, іншими словами — вони закінчили підкоп. До того ж для них було важливо використати його чимшвидше, бо підкоп могли виявити, а золото вивезти. Найзручніший день для них — субота, бо це давало їм для втечі аж два дні. З цих міркувань я й припустив, що вони з'являться сьогодні вночі.

— Ви міркували бездоганно! — захоплено гукнув я.

— Цей випадок урятував мене від нудьги,— сказав Холмс, позіхаючи. — Та леле, я знову відчуваю, як вона огортає мене! Все моє життя — безперервне зусилля врятуватися від банальної одноманітності існування. А отакі маленькі загадки допомагають мені в цьому.

— Ви справжній благодійник нації,— промовив я.

Холмс знизав плечима.

— Згоден,— мабуть-таки, я приношу певну користь,— зауважив він.— "L'homme c'est rien — l'oeuvre c'est tout"*, як писав Гюстав Флобер у листі до Жорж Санд.

*Людина — ніщо, робота — все (фр.)